

De verborgen liefde van God - Sola gratia II

Voorganger: Ds. Jurjen Zeilstra

Lezingen:

1^e schriftlezing: Jesaja 63,7 ? 64,11

2^e schriftlezing: 1 Korintiërs 2, 6-12 (NBG 1951)

3e schriftlezing: Matteüs 13, 10-17

Inleiding

Als wij de bijbel 'het Woord van God' noemen, bedoelen wij daarmee niet dat alle teksten rechtstreeks tot de mond van God herleidbaar zijn. En toch geloven wij dat God spreekt tot een mens, in of door de bijbel. Eén van de sleutelteksten in dit verband was voor de Frans joodse filosoof Levinas, Jesaja 64,3 (vers telling NBV 2004): 'Nog nooit is zoiets gehoord, niet eerder zoiets vernomen. Geen oog zag ooit een god buiten u, die opkomt voor wie op hem wacht.' Ware uitleg is dan niet laten zien in welke tijd en historische achtergrond de tekst is ontstaan. Ware uitleg is de liefde van God gewaar worden in de tekst, laten doordringen tot je hart en herkenbaar maken in de context van onze tijd. Ook dat is genade. Dit is de tweede dienst bij het maandthema 'Door genade alleen'.

Thema: De verborgen liefde van God

Gemeente van Christus, de liefde van God is een verborgen schat. Wij leven in een tijd waarin al snel wordt geconcludeerd dat iets niet bestaat en dat het dus ook de moeite niet waard is om je ermee bezig te houden, als het niet aantoonbaar en proefondervindelijk present is. In zekere zin is daar niets tegenin te brengen. En laten we niet vergeten dat de moderne wetenschap ons ook veel heeft gebracht. Veel bijgeloof is streng naar het rijk der fabelen verbannen. Wij geloven niet meer in tovenaars en heksen. Gelukkig maar!

En toch bestaat er ook een andere ingang in het leven dan het kijken naar bewijsbare feiten zonder meer. Israël heeft betekenis willen geven, aan de ervaren zegen, maar ook aan de ervaren pijn. De inname van Jeruzalem door de Babyloniërs, aan het begin van de 6^e eeuw v.Chr., heeft diep ingegrepen in het volksbestaan. De ballingschap van een groot deel van de bevolking in Babel, die daarop volgde, vormde vijftig jaar lang de context, waarin de Joden zich in een vreemd land wel moesten bezinnen op hun identiteit. Dit proces ligt aan de basis van hun zoektocht naar God, zoals deze in vele delen van de bijbel herkenbaar is. Immers oude teksten werden door mensen op zoek naar antwoorden opnieuw doorzocht. Oude verhalen als die over Abraham en Mozes functioneerden om de volksgemeenschap overeind te houden, maar werden tegelijk opnieuw kritisch bevraagd. Je ziet het niet

direct als je het niet weet, maar dit is de tijd dat de bijbel ontstaat. Ik bedoel het Oude Testament, de Joodse bijbel. De geschriften zijn in deze tijd verzameld. Er is redactie geweest op oude verhalen. Dwars door alles heen groeit het besef dat er een God is die met zijn volk meegaat. Deze god is niet vast te leggen in een standbeeld. Van hem getuigen woorden. Zijn wet is een verhaal.

We hebben een bijzonder gedeelte uit het profetenboek Jesaja gelezen. Het is geen gemakkelijke tekst met een alleen maar opgaande lijn. Het golft; het gaat op en neer. Het is een klaaglied, met flarden van hoop. De treurigheid van de ballingschap wordt niet ontkend. Maar Gods heil schemert door de teksten heen. Dit gedeelte staat binnen het boek Jesaja op zichzelf. Het profetenboek Jesaja bestaat grofweg uit drie delen. Het eerste deel, Jesaja 1-39, gaat terug op een profeet uit de 8^e eeuw v. Chr. ten tijde van de ondergang van het Tienstammenrijk van Noord Israël door toedoen van de Assyriërs. Het tweede deel, Jesaja 40-55, speelt in een heel andere tijd, namelijk die van de Babylonisch Ballingschap, dat is de 6^e eeuw v.Chr. Dit deel wordt vaak aangeduid als de tweede Jesaja, of Deutero-Jesaja. Dan blijft er nog een aantal losse hoofdstukken over, die voor het gemak wel als de derde Jesaja worden aangeduid, Trito-Jesaja. Dat zijn de hoofdstukken 56-66. In feite is dit een zelfstandige verzameling kortere en langere teksten. De meesten hebben betrekking op de laatste periode van de Babylonische Ballingschap en de terugkeer naar Jeruzalem. Wat betekent God voor deze mensen?

Het antwoord ligt verborgen in de tekst. Iedere lezer zal zelf moeten proberen te proeven waar het in zit. Iedere luisteraar kan zich openen voor woorden die aan het tijdloze geheim van God en mensen raken. Dat is een persoonlijke onderneming. Dat kan niet anders. Als religie leeft, spant het erom. Als woorden van geloof raken aan de ervaringswerkelijkheid, worden ze tegelijk beproefd. Dat beleven ook wij in onze tijd en het kan zijn dat ons in dat proces ook werkelijk oude zekerheden uit handen worden geslagen. Het kan ook zijn dat ons een nieuw vertrouwen wordt aangereikt. Dat is geen verdienste. Dat is genade. Tegelijk en dat is het bemoedigende in de bijbel, is de ontmoeting met God zelf altijd radicaal en nieuw.

Nog nooit is zoiets gehoord, niet eerder zoiets vernomen.
Geen oog zag ooit een god buiten u, die opkomt voor wie op hem wacht.¹

Voor de Frans joodse filosoof Levinas was dit een sleuteltekst.² Wij komen niet dicht bij God door onze ijver of onze plannen, ook niet door wetenschappelijk onderzoek, hoe nuttig ook. Ware uitleg van de bijbel is niet laten zien in welke tijd en historische achtergrond een tekst is ontstaan. Hoezeer dat ook kan helpen, wanneer je er iets van wilt begrijpen,³ het is de essentie niet! Het kan boeiend zijn en inzicht geven meer te weten over de ontstaansgeschiedenis en dergelijke. Maar ware uitleg is de liefde van God gewaar worden in de tekst en laten doordringen tot je hart. Ondanks alle fouten van Israël waaruit naar hun eigen inzicht de ballingschap is voortgekomen, blijft God omzien naar zijn volk. Dat is genade. Dat aanvaarden is God de kans geven om te spreken, soms door zelf te zwijgen, soms door je moeilijkste vragen in alle eenvoud te stellen. Zo kom je de verborgen liefde van God op het spoor. Een andere wijze van kijken ontstaat. Het is een geheimnisvolle vorm van wijsheid. Door deze wijsheid kunnen we weten wat ons door God in genade geschonken is.

Wie in de bijbel leest met een open hart, die wordt in een gesprek van heil betrokken. Soms is het een gesprek dat al duizenden jaren aan de gang is. Er is in de bijbel een meerstemmigheid, die uitnodigt tot een voortgaand gesprek. De bijbel is geen monoliet, geen eenvormige massieve massa als een steen. Het geheel van de boeken van de bijbel betreft een veelkleurig geheel, een bibliotheek eigenlijk. Er is zo'n duizend jaar over gedaan om al die teksten te schrijven. En in onze tijd is daar al weer bijna tweeduizend jaar aan reacties bij gekomen. Dat doet allemaal mee als er uit de bijbel wordt voorgelezen. Maar het verstaan met het oog op de actualiteit kan alleen vandaag en dat kan alleen jij als het gaat om jezelf.

Kort geleden werd de bijbel in de Nieuwe Bijbel Vertaling op grond van een digitale publieksverkiezing uitgeroepen tot het belangrijkste boek voor Nederlanders op dit moment. Natuurlijk reageert iedereen daarop weer op zijn of haar eigen wijze. Sommigen hadden het idee dat hiermee echt iets gezegd werd over het hedendaagse belang van de bijbel. Anderen vonden het een goed geregisseerde evangelisatiecampagne. Ook waren er wonderlijke reacties in diverse praatprogramma's, waarbij meer kon worden gelachen om uit het verband gelichte losse bijbelcitaten, dan dat er blijk gegeven werd van enig besef waar het in de bijbel om gaat. Je kunt je afvragen of zo'n verkiezing betekent dat de bijbel ook echt veel gelezen wordt en of dat, als dat al zo is, dan niet vaak

eenzelfde kleine selectie populaire teksten is, ook in de kerk. Er wordt nog steeds door velen naar de bijbel gekeken als een wel of juist niet succesvol padvindend handboek voor een gelukkig leven. Hoe dan ook, het is ook onmogelijk met de bijbel één op één, een enkele identiteit als een kerk of een strak omschreven geloofsgemeenschap te verbinden.⁴ Groepen mensen die zichzelf van een identiteit voorzien kunnen beschouwen, hebben deze ontvangen in de tijd. Een gelovigen én een ongelovigen kunnen de bijbel beide met interesse lezen en soms zitten ze tegelijk in de huid van één enkele mens. De bijbel is een uiterst belangrijke bron van onze cultuur. Op die wijze begrepen is ieder beetje aandacht waardevol. Maar als wij de bijbel 'het Woord van God' noemen, gaat het toch ook over iets anders. Het is niet zo dat wij bedoelen dat alle teksten rechtstreeks tot de mond van God herleidbaar zijn. En toch geloven wij dat God spreekt tot een mens, in of door de bijbel. Voor een geloofsgemeenschap is het vertrouwen dat er een verborgenheid is van Godswege, die ons wordt geopenbaard, onmisbaar.

Jezus spreekt in gelijkenissen. Dat doet hij niet voor niets. Drukt hij daarmee het gelijkeniskarakter van *alle* religieuze taal uit? Laat Jezus indirect zien dat ieder spreken over God met woorden ontleend aan de dagelijkse taal, slechts verbeeldende beschrijving kan zijn? Ik weet het niet, maar soms denk ik het wel. Een gelijkenis is een voorbeeldverhaal uit de praktijk van het dagelijks leven, waarmee een diepere waarheid wordt duidelijk gemaakt. Maar waarom doet Jezus dat? Naar aanleiding van de gelijkenis van de zaaier vragen de leerlingen het hem, waarom hij eigenlijk in gelijkenissen spreekt. Zoals het antwoord van Jezus op die vraag in het Matteüsevangelie is terechtgekomen, is het een wat cryptische uitleg.⁵ Het lijkt wel de bedoeling dat mensen het niet begrijpen, niet weten waar ze naar luisteren. In de vroege kerk werd geloofd dat Jezus bewust sprak voor een beperkte groep van ingewijden. De diepere betekenis, zo meende men, was ook echt niet voor buitenstaanders bestemd. Zo begrepen worden gelijkenissen opzettelijke geheimtaal. Het is heel erg de vraag of dit zo de bedoeling van Jezus is geweest. Waarschijnlijk was oorspronkelijk de context waarin Jezus sprak bepalend. De actuele situatie maakte de betekenis begrijpelijk. Het waren niet per definitie de leerlingen die hem begrepen, integendeel.⁶ Het is nu niet meer precies te zeggen, wie destijds wat van Jezus' woorden wel en niet heeft begrepen.

Wat overeind blijft is, denk ik, dat het in de ogen van Jezus God alleen was die inzicht kon geven in de geheimenissen van zijn koninkrijk. De gelijkenissen mogen dan gezien worden niet als raadsels en ook niet als opzettelijke pogingen zaken ingewikkelder te maken dan zij waren. Maar het waren wel verhalen bestemd om geestelijke waarheden aan de orde te

stellen, waar geen andere taal voldeed. God zelf is het die inzicht geeft, daar komt geen geleerdheid aan te pas. Dat is genade.
Amen.

Uitzending en zegen
Als u vanhier gaat, draagt de zegen van een verborgen God. Dat is een God van genadevolle liefde, die er op

uit is zich te openbaren. Wie zich voor deze God openstelt, komt ook de mensen nabij.

De genade van Jezus Christus,
de liefde van God,
de gemeenschap van de heilige Geest
is met jullie allemaal.

Noten

¹Jesaja 64,3 (vers telling NBV 2004).

²J. Goud, in: *Filosofie*, januari 2004, 15.

³Bijv. Fohrer, G., *Die Propheten des Alten Testaments*, 3, *Die Propheten des frühen 6. Jahrhunderts*, Gütersloh 1975, 226-231.

⁴Cf. Erik Borgman en Alain Verheij, *Trouw*, 29 september 2016.

⁵We lezen in Marcus 4, 10-12, een meer oorspronkelijke weergave, maar ook deze is waarschijnlijk sterk beïnvloed door de beleving in de jonge kerk. Cf. Fenton, J.C., *Saint Matthew*, Harmondsworth, 1987, 215-216.

⁶In het Johannesevangelie begrijpen ook de leerlingen regelmatig niet wat Jezus zegt. Cf. bijv. Johannes 12,16.

